

ÇİŞİP: HAVA KİRLİLİĞİ AZALMIYOR, TÜRKİYE’NİN 2029 HEDEFİ DSÖ TAVSİYESİNİN 5 KATI

- Türkiye, hava kirliliğinin en yoğun yaşandığı ülkelerden biri. Hava kirliliği, Türkiye ve dünyada en fazla ölüme neden olan çevre kirliliği olarak öne çıkarken; bulaşıcı olmayan hastalıklar arasında yüksek tansiyon ve sigara kullanımından sonra üçüncü sıradaki ölüm nedeni.
- Türkiye’de de 2017 - 2019 yılları arasında hava kirliliği nedeniyle trafik kazalarının neredeyse 6-7 katı kadar ölüm yaşandı.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün 2021 yılında güncellediği değerler, hava kirliliğinin daha önce tahmin edilenden daha zararlı olduğunu gözler önüne seriyor.
- Avrupa Komisyonu 2022’nin ikinci yarısında hava kirliliği sınır değerlerini revize etmeye hazırlanırken, Türkiye’nin 2029 için belirlediği ince partikül madde (PM2.5) kirliliği limiti, DSÖ sınır değerlerinin 5 katı.

Sağlık uzmanları, hava kirliliğinden kaynaklanan milyonlarca can kaybının önlenmesi için Türkiye’nin de DSÖ’nün yeni sınır değerlerine uymasını talep ediyor.

- **ÇİŞİP:** Türkiye’nin de DSÖ kılavuz değerlerine uyması durumunda hava kalitesi artacak, hava kirliliğinin insan sağlığına olumsuz etkileri de önemli ölçüde bertaraf edilecek.

Çevre, İklim ve Sağlık için İş Birliği Projesi (ÇİŞİP) ve Temiz Hava Hakkı Platformu çatısı altında bir araya gelen STK’lar ve kurumlar, Türkiye’de hava kirliliği kaynaklı ölümlerin arttığına dikkat çekerek, Türkiye’nin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün 2021 yılında revize edilerek aşağı çekilen sınır değerlerini benimsemesi ve önlem alması çağrısını yineledi. DSÖ, hava kalitesini ve kirlilik seviyelerini belirlemede en önemli ölçüt kabul edilen PM2.5 sınır değerini 2021 Eylül ayında güncelleyerek 10 µg/m³’ten 5 µg/m³’e düşürmüştü.

Türkiye’de mevcut durumda ise hava kalitesi DSÖ’nün halk sağlığını korumak için belirlediği güncel sınır değerlerini de, bir öncekini de karşılamıyor. Hava kalitesini ölçen bu değerlere göre ülkemizde hiçbir yerde hava kalitesi sağlıklı düzeylerde değil yani ülkemizdeki hava kirliliği insan sağlığına zarar verecek boyutta.

Hava kirletici maddelerden en büyük sağlık tehditi oluşturan PM 10 için Türkiye'deki mevcut değer DSÖ'nün 2021 yılı öncesi için belirlediği değerlerin bile 2 katıyken, PM 2.5 için ise tam bir ölçüm bulunmuyor.

Türkiye'nin PM2.5 kirleticisi için 2029 hedefi DSÖ sınır değerlerinin 5 katı

DSÖ'nün güncel değerlerine uyum konusunda 2021 yılında tüm ülkeler sınıfta kalırken, Türkiye'de de durum farklı olmadı. Temiz hava için özellikle PM2.5 için ulusal limitlerin DSÖ hava kalitesi kılavuzu ile uyumlu olması ve PM2.5 ölçüm istasyon sayısının artması büyük önem taşıyor. Türkiye'de PM2.5 ölçümlerinin ülke genelinde yaygın olmaması ve PM2.5 sınır değerine ilişkin bir mevzuatın yürürlükte olmaması en büyük eksiklik olarak görülüyor.

Türkiye'de, geçtiğimiz yıl Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanan ve henüz taslak aşamasında olan yeni yönetmelik de ihtiyaçları karşılamaktan uzak. Henüz yürürlüğe girmemekle birlikte taslak mevzuatta PM2.5 sınır değerinin 2021'de **yıllık 30 µg/m³ olması azalarak 2029 için 25 µg/m³'e ulaşması hedefleniyor. Ancak bu değerler DSÖ'nün ne eski ne de yeni değerlerini karşılamıyor, hatta DSÖ'nün yıllık 5 µg/m³ olarak belirlediği yeni sınır değerinin neredeyse 5-6 kat üzerinde.**

ÇİSİP ağında yer alan sağlık uzmanlarına göre 2021 yılında açıklanan yeni DSÖ hava kalitesi sınır değerleri dikkate alarak hava kirliliği ile mücadele edilmesi, dolayısıyla yönetmelikte belirlenen değerlerin bu doğrultuda güncellenerek yürürlüğe girmesi gerekiyor. Temiz Hava Hakkı ve ÇİSİP'deki uzmanların yaptığı bir çalışmaya göre **DSÖ'nün eski kılavuz değerlerine uyulsaydı dahi, Türkiye'de yılda yaklaşık 45 bin erken ölüm engellenebilirdi. 2021 yılından bu yana geçerli olan daha düşük alt sınır değerlerine uyulması halinde ise daha fazla erken ölüm engellenebilecek.**

Hava Kirliliği Yüksek Tansiyon ve Sigara Kullanımından Sonra En Büyük Sağlık Riski

Hava kirliliğinin her yıl 8 milyon erken ölüme yol açtığı tahmin ediliyor. Bu ölümlerin 4.2 milyonu sanayi, trafik ve ısınma gibi kaynaklı dış ortam hava kirliliği, 3.8 milyonu ise evlerde ısınma ve yemek amaçlı kullanılan yakıtlardan kaynaklanan iç ortam hava kirliliği nedeniyle gerçekleşiyor. **Yüksek tansiyon, tütün kullanımı ve bulaşıcı hastalıklardan sonra üçüncü önde gelen ölüm nedeni hava kirliliği.** 2019 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan Küresel Hastalık Yüku araştırmasına göre dünya genelinde kadınlarda 2.92 milyon ölümün (tüm kadın ölümlerinin %11,3'ü), erkeklerde 3.75 milyon ölümün (tüm erkek ölümlerinin %12,2'si) hava kirliliğine bağlı gerçekleştiği hesaplandı.

Türkiye'de ise, ÇİSİP'de yer alan uzmanların da destek verdiği Temiz Hava Hakkı Platformu tarafından 2020 yılında yayınlanan ve DSÖ 2005 değerlerini baz alan araştırmaya göre 2017 - 2019 yılları arasında hava kirliliği nedeniyle trafik kazalarının neredeyse 6-7 katı kadar ölüm yaşandı. Aynı araştırmaya göre hava kirliliği DSÖ kılavuz değerine indirilseydi; 2019 yılında tüm ölümlerin %7,9'u (31.476 ölüm) ve 2018 yılındaki tüm ölümlerin %12,13'ü (45.398 ölüm) önlenebilirdi. Yeni DSÖ değerlerinin baz alınması durumunda ise bundan da fazla ölüm engellenebilirdi.

Çocuk Nörolojisi Uzmanı, Doç. Dr. Semih Ayta “Hava kirliliğinden etkilenmeyen organ ve sistem neredeyse yoktur. Özellikle kalp damar ve solunum sistemleri daha çok etkilenmektedir. Maruziyet düzeyi ve süresi ile kalp damar hastalık riski artsa da yapılan çalışmalarla güvenli bir eşik değer olmadığı sonucuna varılmıştır. Anne karnında metil civa, kurşun gibi ağır metallere maruz kalmanın çocukta IQ düzeylerini etkileyebildiği kabul edilmektedir. Çocuk hastalarla yapılan çalışmalar, gene özgü DNA metilasyonunun hava kirliliği ile astım atakları arasındaki olası aracı rolünü ortaya koymuştur.

Halk Sağlığı Uzmanı, Prof. Dr. Çiğdem Çağlayan “Türkiye’de 2018 yılında 19 milyon çocuğun (0-14 yaş, nüfusun %23’ü) ortalama 49 µg/m³ PM10’a maruz kaldığını tahmin ediyoruz. Aynı yıl için DSÖ araçlarıyla yaptığımız bir çalışmada maruz kalınan PM10 kirliliği eski DSÖ sınırlarına düşürülseydi, 2018’de gerçekleşen 8.959 hastane başvurusunun, %17,8 akut ölümün ve %11,9 bebek ölümünün önlenilebileceği saptadık.

Ülke çapında hava kirliliğinin izlenmesi halk sağlığı açısından alınacak tedbirlerde büyük önem taşıyor. Özellikle PM2.5 için ulusal limitlerin DSÖ hava kalitesi kılavuzu ile uyumlu olması ve PM2.5 istasyon sayısının artması ve veri erişiminin kolaylaştırılması atılması gereken önemli adımlar.

Halk Sağlığı Uzmanı, Dr. Öğretim Üyesi Melike Yavuz “Fosil yakıt kullanımının azaltılması hava kalitesini iyileştirebilir. Kısa süre önce yayımlanan bir araştırmaya göre, 2018 yılında fosil yakıt kullanımı 8,7 milyon ölüme neden olmuştur. İklim Değişikliği kaynaklı aşırı hava olayları, hava kirliliği ve aero alerjenlerdeki artış sonucu ortaya çıkan solunum hastalıkları nedeniyle ölümler artıyor. Araştırmalar iklim değişikliği sebebiyle Avrupa’da 2050 yılına kadar kanarya otu poleni hava konsantrasyonunun dört katına kadar çıkabileceğini gösteriyor. Bu durumdan etkilenen insanların sayısının 33 milyondan 77 milyona çıkacağı anlamına geliyor.”

DSÖ Kılavuz Değerleri Neden Önemli?

Sağlığı olumsuz etkileyen temel hava kirleticiler partikül madde (PM10) ve ince partikül madde (PM2.5), kükürtdioksit (SO₂), azot dioksit (NO₂), ozon (O₃) ve karbonmonoksit (CO) olarak bilinmektedir. Kapsamlı bilimsel kanıtlara dayanarak dünya çapında halk sağlığını korumak için gerekli olan hava kalitesi seviyelerini belirleyen Dünya Sağlık Örgütü, hava kirliliğine neden olan bu maddelerin kılavuz değerlerini içeren DSÖ Küresel Hava Kalitesi Kılavuzu’nun 2021 yılında revize ederek daha da aşağıya çekti.

DSÖ Küresel Hava Kalitesi Kılavuzu, aynı zamanda bir toplumun hava kirliliği maruziyetinin sağlık sorunlarına neden olabileceği seviyeleri aşıp aşmadığını ve ne kadar aştığını değerlendirmek için bir referans görevi görüyor. İnce parçacıklar veya PM2.5 olarak da bilinen çapı 2,5 mikrometreden küçük parçacıklar sağlık için en büyük riski oluşturuyor.

DSÖ’nün 2005 yılı hava kalitesi kılavuz değerleri, 2021 yılı Eylül ayında güncellenen değerleri ve Türkiye’nin güncel limitleri ile hazırlanan aşağıdaki tablo, kirleticiler için hızlıca yeni limitler belirlenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kirletici	DSÖ 2005 Yılı Değerleri (metreküpte mikrogram)	DSÖ 2021 Yılı Değerleri (metreküpte mikrogram)	Türkiye Güncel Limitler (metreküpte mikrogram)
PM10 (Yıllık Değer)	20 µg/m ³	15 µg/m ³	40 µg/m ³
PM2.5 (Yıllık Değer)	10 µg/m ³	5 µg/m ³	-
NO2 (Yıllık Değer)	40 µg/m ³	10 µg/m ³	40 µg/m ³
SO2 (Günlük Değer)	20 µg/m ³	40 µg/m ³	20 µg/m ³
O3 (Yoğun Dönem)	-	60 µg/m ³	120 µg/m ³
CO (Günlük Değer)	-	4 µg/m ³	10 µg/m ³

Hava kirliliğine karşı en fazla risk altında olan gruplar

- Bebekler ve küçük çocuklar
- 65 yaş üstü yaşlılar
- Kronik hastalığı olan kişiler
- Sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde yaşayanlar
- Kirli havaya maruziyet riskinin yüksek olduğu mesleklerde çalışanlar

ÇİSİP'ten Karar Alıcılara Yönelik Talepler

1. DSÖ Hava Kirliliği Kılavuz Değerlerine Ulusal Aksiyon Planlarında Yer Verilmesi
2. Kirliliğin İzlenmesi
3. Sağlık Verilerinin Kamuoyu ile Paylaşılması
4. Fosil Yakıt Teşvikleri ve Kirliliğe Yol Açan Diğer Teşviklerin Sonlandırılması
5. Endüstriyel yatırımların izin süreçlerinde Sağlık Etki Değerlendirmesi (SED) Yöntemine Yer Verilmesi
6. Sağlık Çalışanlarının Karar Alma Süreçlerine Dahil Olması

ÇİSİP HAKKINDA

ÇİSİP - Çevre, İklim ve Sağlık için İş Birliği Projesi, Nisan 2020- Nisan 2023 arasında, HEAL - Sağlık ve Çevre Birliği, HASUDER (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği) ve Kocaeli Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından, Türkiye’de çevre sağlığı alanında çalışan tüm aktörleri buluşturma amacıyla hayata geçirildi.

TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU HAKKINDA

Temiz Hava Hakkı Platformu, çevre ve sağlık alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle 2015 yılında kurulmuştur. Platformun amacı bileşenlerin hava kirliliği ve bu kirliliğin insan sağlığına etkileri hakkında bilgi ve deneyimlerini kamuoyuna ve karar vericilere aktararak, halk sağlığını ve temiz hava hakkını korumaktır. Temiz Hava Hakkı Platformu’nun bileşenleri; Avrupa İklim Ağı (CAN Europe), Çevre için Hekimler Derneği, Greenpeace Akdeniz, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER), İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanları Derneği (İMUD), Pratisyen Hekimlik Derneği, Sağlık ve Çevre Birliği (HEAL), Türk Nöroloji Derneği, Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği (TÜSAD), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Yeşil Barış Hukuk Derneği, Yeşil Düşünce Derneği, Yuva Derneği, WWF-Türkiye ve 350.org’dır.

